
10.10.08

PIETER WISPELWEY

—
CONCERTZAAL - 20.00

19.15 Inleiding door Katherina Lindekens

CONCERTGEBOUW

Zoltán Kodály: componist, etno-musicoloog, schrijver, criticus en pedagoog

In 1919 werd Zoltán Kodály benoemd tot assistent-directeur van de Muziekacademie van Budapest. Al na 133 dagen werd hij, om politieke redenen, uit die functie ontheven, maar in 1922 hernam hij er zijn pedagogische activiteiten. Kort nadien componeerde hij zijn wellicht beste en meest beroemde werk, *Psalmus Hungaricus*. Het werd gecreëerd onder leiding van Dohnányi op 19 november 1923, ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de hereniging van Buda en Pest tot Budapest. Bij de meeste melomanen is Kodály echter vooral gekend en geliefd als de componist van de suite *Háry János* (1927) en de *Dansen uit Galánta* (1933). Zijn interessante pianomuziek is nauwelijks gekend, maar gelukkig worden enkele van zijn solo- en kamermuziekwerken (zoals de *Cellosonate opus 8*) meer en meer gewaardeerd.

Kodály studeerde piano, viool, alto, cello en compositie aan de Muziekacademie van Budapest en behaalde er in 1904 en 1905 de diploma's compositie (bij Hans Koessler, ook leraar van Bartók) en muziekpedagogie. Tegelijkertijd studeerde hij aan de universiteit, waar hij in april 1906 promoveerde met een proefschrift over de strofische structuur van het Hongaarse volkslied. Samen met Bartók zal hij dan zijn veldwerk verderzetten en duizenden Hongaarse volksliederen optekenen en publiceren. Na diverse publicaties over de geschiedenis van de volksmuziek zal al dat onderzoekswerk uiteindelijk bekroond worden met de eerste uitgave (in 1951) van de *Corpus Musicae Popularis Hungaricae*, dat de classificatie en uitgave van zowat 100 000 Hongaarse volksliederen omvat. In 1908 wordt Kodály assistent aan de Muziekacademie van Budapest en neemt hij de eerstejaarsstudenten compositie van Koessler over. Vanaf dan zal hij diverse artikels publiceren, niet enkel over volksmuziek, maar vooral over de muziek van zijn vriend Bartók, o.a. in het Hongaarse literaire tijdschrift *Nyugat*. Tussen 1917 en 1925 was hij eveneens actief als muziekcriticus en correspondent buitenland (voor muziek) bij een aantal gezaghebbende muziektijdschriften. In *Musikblätter des Anbruch*, *Revue Musicale*, *the Musical Courier* en *Il Pianoforte* schreef hij naast kritieken ook talrijke artikels over de muziek van Bartók en tijdgenoten, en over de muziek van componisten uit het verleden. Kodály's wetenschappelijke werk beperkte zich niet tot de Hongaarse volksmuziek. Literatuurgeschiedenis en linguïstiek genoten evenzeer zijn belangstelling. In 1939 organiseerde hij aan de universiteit van Budapest zelfs voordrachtwedstrijden en vanaf 1943 was hij actief in de Vereniging voor Taalonderwijs, onder de auspiciën van de Academie voor Wetenschappen. Vanaf 1925 ging zijn speciale interesse naar de muzikale opvoeding van kinderen. Hij componeerde veel koormuziek en publiceerde in 1937 zijn *Bicinia Hungarica*: een verzameling zang- en lees oefeningen. Wel dra – en tot op vandaag – zullen Kodály's muziekpedagogische opvattingen internationaal bekend worden onder de naam Kodálymethode: een didactisch systeem dat ervan uitgaat dat iedereen muzikaal is, en dat de ontwikkeling van deze muzikaliteit begint bij het jonge kind. Hierover is ondertussen al een bibliotheek volgeschreven. Resultaat: het utopische blijft toekomstmuziek ...

cello

PIETER WISPELWEY

Benjamin Britten (1913-1976),

Suite nr. 1 opus 72 (1964)

- Canto primo: Sostenuto e largamente
- Fuga: Andante moderato
- Lamento: Lento rubato
- Canto secundo: Sostenuto
- Serenata: Allegretto (pizzicato)
- Marcia: Alla marcia moderato
- Canto terzo: Sostenuto
- Bordono: Moderato quasi recitativo
- Moto perpetuo e Canto quarto: Presto

George Crumb (1929),

Sonate voor cello (1955)

- Fantasia: Andante espressivo e con molto rubato
- Tema pastorale con variazioni
- Tema: Grazioso e delicato
  - Var. I: Un poco più animato
  - Var. II: Allegro possibile e sempre pizzicato
  - Var. III: Poco adagio e molto espressivo
- Coda: Tempo primo
- Toccata: Largo e drammatico - Allegro vivace

— Pauze —

Zoltán Kodály (1882-1967),

Sonate voor cello opus 8 (1915)

- Allegro maestoso ma appassionato
- Adagio
- Allegro molto vivace

De twintigste eeuw leverde een bijzonder rijk repertoire voor solocello op. In de klassieke en romantische periode lieten componisten de zelfstandige gedaante van dit instrument enigszins links liggen: het werd in een voornamelijk begeleidende rol gedwongen, binnen een kamerensemble of als onderdeel van de strijkerssectie in een orkest. Bovendien zagen romantische componisten, die van 'volle' texturen hielden, de cello bij voorkeur in het onmisbare gezelschap van de piano. De twintigste eeuw bracht verandering in die situatie, een ommekeer die vermoedelijk aan verschillende factoren te danken is. Uitvoerders als Pablo Casals brachten de cello opnieuw onder de aandacht als een volwaardige muzikale protagonist, terwijl het tanende gezag van de tonale harmonie ervoor zorgde dat het 'sjabloon' van melodie-met-begeleiding aan belang inboette. Toen het juk van die (piano) begeleiding – voornamelijk gericht op het articuleren en manipuleren van de toonaard van een werk – geleidelijk werd afgeworpen, begonnen componisten de autonomie van de cello uitvoerig te exploreren. Hierin ging Johann Sebastian Bach hen vooraf met zijn beroemde cellosuites, muzikale reminiscenties die in zekere mate doorsijpelden in het twintigste-eeuwse repertoire.

Baanbrekend was de *Sonate opus 8* (1915) van Zoltán Kodály, een hoogtepunt in de cellolectuur. Een van de curiositeiten van dit werk is de *scordatura* of aangepaste stemming van het instrument: de sol- en de do-snaar worden een halve toon lager gestemd, waardoor de lage celloregionen ten volle aan het woord kunnen worden gelaten. Ook Bach paste dit procedé toe in zijn vijfde suite, weliswaar op de hoogste snaar. Melodie speelt een absolute hoofdrol in Kodály's muzikale stijl, zoals duidelijk blijkt

uit zijn solosonate. Vooral in het eerste deel overheerst een vrije, recitativische expressie, waardoor de cello soms haast letterlijk tot de luisteraar 'spreekt'. Niet weg te denken zijn ook de Hongaarse invloeden die deze compositie kleuren, en die zich laten voelen in modale wendingen, melodische versieringen en abrupte ritme- en tempowijzigingen. Hoewel deze sonate ver lijkt te staan van de traditionele harmonie, wordt ze toch door dit principe geschraagd. Daartegenover staan verre gaande experimenten met de speeltechnische mogelijkheden van de cello: pizzicati in de linkerhand, harmonieken ('fluittonen') en het aanstrijken van de snaren op afwijkende plaatsen – Kodály schuwt geen technische moeilijkheid. Onder zijn auspiciën neemt de cello bovendien de meest uiteenlopende gedaanten aan, zoals die van een harp, een doedelzak en zelfs een heus zigeunerorkest (in het derde deel, *Allegro molto vivace*).

De Amerikaanse componist George Crumb schreef zijn *Sonate voor cello* in 1955, tijdens zijn studentenjaren aan de Berlin Hochschule für Musik. Ook in dit werk komen uiteenlopende karaktertrekken van de cello aan bod. Het openingsdeel (*Fantasia*) speelt met het contrast tussen dissonante pizzicatoakkoorden en een lyrische melodie in het middenregister van de cello. Het tweede deel presenteert een chromatisch getint thema in pastorale stijl, dat vervolgens aan drie variaties wordt onderworpen en in een coda wordt herhaald op gedempte snaren. De slottoccata wordt gedomineerd door stijgende en dalende drieklanken in een wervende staccatobeweging, met een hoofdrol voor contrasten in dynamiek en klankkleur. In het midden van deze beweging herneemt Crumb het hoofdthema uit het eerste deel, hier in een veel sneller en energieke karak-

---

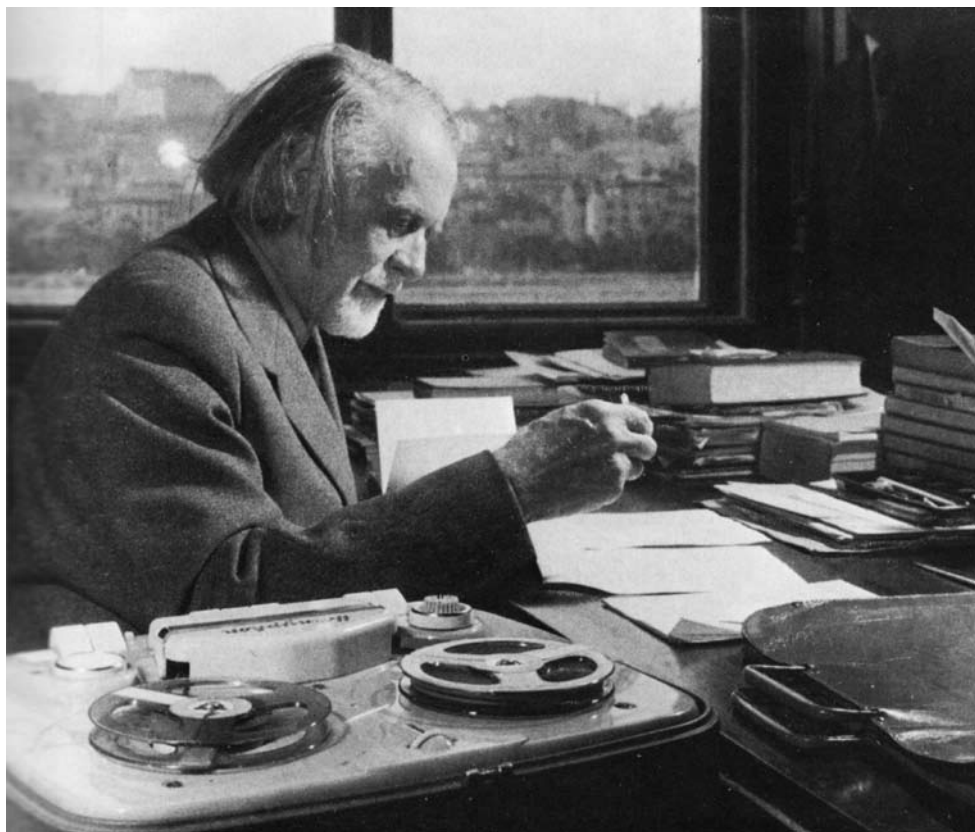
---

ter. Iets gelijkaardigs ziet men overigens in Kodály's solosonate, wanneer de openingsgestiek van het eerste deel aan het begin van het laatste deel in herinnering wordt gebracht.

Dat het perfect mogelijk is om innovatieve muziek te schrijven binnen een kader van traditionele verworvenheden, bewees Benjamin Britten met zijn *Cellosuite nr. 1 in G* uit 1964. Net als sommige andere componisten had hij een speciale affiniteit met bepaalde uitvoerders van zijn werk; de cellist Mstislav Rostropovich was zo'n musicus, die hem inspireerde tot het voornemen om Bachs cellosuites van een twintigste-eeuws pendant te voorzien. In totaal componeerde hij er drie, waarvan de eerste in zekere zin refereert aan de suites van Bach. Net als deze werken bestaat Britten's compositie uit zes delen, waaronder een fuga. Weliswaar zijn die delen geordend in groepen van twee, die elk worden voorafgegaan door een Canto. Deze overgangspassages, gebaseerd op gelijkaardig en steeds duisterder klinkend materiaal, trekken een efficiënte spanningsboog door de compositie. Britten besteedt wellicht nog meer aandacht aan zo'n eenheidsscheppend kader dan Kodály en Crumb; het *Moto Perpetuo* dat zijn suite afsluit, bevat meerdere interventies van het bovenvermelde cantomateriaal. Binnen deze doorwrochte structuur krijgt de cello erg originele muziek toebedeeld. Zo probeert het instrument in het *Lamento* als een ware Sisyphus de hogere registers te bereiken, om telkens terug te vallen in de diepten van het mi-kleinakkoord. Interessant is ook de *Marcia*, waarin natuurlijke harmonieken een trompetsignaal nabootsen, afgewisseld met ritmisch 'tromgeroffel' dat wordt gesuggereerd door het hout van de strijkstok op de snaren te laten botsen. De technische veel-

eisendheid van deze suite komt het duidelijkst naar voren in de *Bordone*, waarin een aangehouden toon (re) wordt omspeeld met uitgebreide pizzicati in de linkerhand en andere figuraties. Britten's suite presenteert – net als de sonates van Kodály en Crumb – de cello als een instrument met eindeloze mogelijkheden en een bijzondere solistische zeggingskracht

Katherina Lindekens

Zoltán Kodály in zijn werkkamer in Boedapest, uit James Galway's *Music in Time*, London, 1982

BIO'S

Pieter Wispelwey behoort tot de pioniers van een uitvoerdersgeneratie die zich zowel op hedendaagse als op historische instrumenten thuis voelt. Zijn repertoire reikt van J.S. Bach tot Elliott Carter en zijn carrière overspant vijf continenten: hij werkte samen met het kruim van de wereldorkesten. Ook binnen de kamermuziek is Wispelwey actief. Zo brengt 2009 een triotour met Viktoria Mullova en Kristian Bezuidenhout. In augustus 2008 werd een nieuwe cd-opname toegevoegd aan een reeks van meer dan twintig – ditmaal met het *Tweede Celloconcerto* van Shostakovich.

IN DE KIJKER

do 20.11.08 / 20.00 / Kamermuziekzaal / Ensemble Explorations / Brahms

In hun constante zoektocht naar vergeten parels uit de kamermuziek van de barok tot vandaag, houdt het Ensemble Explorations halt bij de strijksextetten van Johannes Brahms. Dit ongewone genre met twee violen, twee altviolen en twee celli werd door Brahms meteen op het hoogste niveau geplaatst. In deze monumentale kamermuziekwerken bereikt hij voor het eerst zijn verhoopde evenwicht tussen traditie en vernieuwing.

CONCERTGEBOUWCAFE

Overdag en 's avonds is het gezellig toeven in het Concertgebouwcafé. Geniet van de heerlijke specialiteiten, zoals een verwenkoffie, fingerfood of lunches à la carte. Beluister aan je tafel de cd-selectie als voor- of naproefje van een concert, of lees er een goed boek ... van het Concertgebouw. De cd's en boeken zijn bovendien ter plaatse te koop. Tijdelijke fototentoonstellingen komen goed tot hun recht in de hedendaagse architectuur van Robbrecht en Daem. U vindt dit rookvrije cultuurcafé op de benedenverdieping van het Concertgebouw ('t Zand 34, open van woensdag tot zaterdag vanaf 11 uur en bovendien op dagen met een voorstelling vanaf een uur voor aanvang).

---

tickets & info: www.concertgebouw.be / +32 70 22 33 02 / In&Uit, 't Zand 34, Brugge

DISCOVERYPAS
50 % KORTING VOOR JONGEREN

Region
West-Vlaanderen

BRUGGE
MUSEUMSTAD

DeMorgen
een open geest zoekt meer

Knack
weekend
FOCUS
www.knack.be

Klara

PORT AUTHORITY

ZEEBRUGGE

Electrabel®

FLUXYS
EXCELLENCE IN GAS TECHNOLOGY

BOMBARDIER